

УДК 336.76(477)

*Максим Дубина, Аліна Пінчук, Катерина Нітченко***АКТИВІЗАЦІЯ ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ БЕЗРЕСУРСНОГО ФІНАНСУВАННЯ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ***Максим Дубина, Аліна Пінчук, Катерина Нітченко***АКТИВІЗАЦИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНСТРУМЕНТОВ БЕЗРЕСУРСНОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ НА РЫНКЕ ФИНАНСОВЫХ УСЛУГ УКРАИНЫ***Maksym Dubyna, Alina Pinchuk, Kateryna Nitchenko***ACTIVATION OF THE USAGE OF THE INSTRUMENTS OF RESOURCE-FREE FINANCING ON THE FINANCIAL SERVICES MARKET OF UKRAINE**

Поглиблено теоретичні та практичні засади використання інструментів безресурсного фінансування. Зокрема, досліджено сутність дефініції «безресурсне фінансування» через ідентифікацію змісту таких категорій, як «безресурсний» і «фінансування». У межах статті визначено основні інструменти безресурсного фінансування, до яких віднесено такі: акредитив, банківська гарантія, торговий кредит, вексель, інкасове доручення, розкрито їх сутність та особливості використання. Систематизовано переваги та недоліки використання різних видів інструментів безресурсного фінансування. З метою дослідження сучасного стану їх використання проведено івент-аналіз офіційних сайтів комерційних банків, які пропонують відповідні послуги у сфері використання інструментів безресурсного фінансування, що дозволило отримати статистичну інформацію щодо їх використання і з урахуванням таких даних провести макроаналіз поточного стану застосування таких інструментів в Україні. Вказаний аналіз дозволив також ідентифікувати основні проблеми у сфері використання інструментів безресурсного фінансування, що стримують процес активізації їх використання у нашій державі.

Ключові слова: безресурсне фінансування, акредитив, вексель, банківська гарантія, кредит, ринок фінансових послуг, фінансування.

Рис.: 4. Табл.: 2. Бібл.: 15.

Углубленно теоретические и практические основы использования инструментов безресурсного финансирования. В частности, исследована сущность дефиниции «безресурсное финансирование» через идентификацию содержания таких категорий, как «безресурсный» и «финансирование». В рамках статьи определены основные инструменты безресурсного финансирования, к числу которых отнесены следующие: акредитив, банковская гарантия, торговый кредит, вексель, инкассовое поручение, раскрыта их сущность и особенности использования. Систематизированы преимущества и недостатки использования различных видов инструментов безресурсного финансирования. С целью исследования современного состояния их использования проведен ивент-анализ официальных сайтов коммерческих банков, которые предлагают соответствующие услуги в сфере использования инструментов безресурсного финансирования, что позволило получить статистическую информацию по их использованию и с учетом таких данных провести макроанализ текущего состояния применения таких инструментов в Украине. Указанный анализ позволил также идентифицировать основные проблемы в сфере использования инструментов безресурсного финансирования, сдерживающих процесс активизации их использования в нашей стране.

Ключевые слова: безресурсное финансирование, акредитив, вексель, банковская гарантия, кредит, рынок финансовых услуг, финансирование.

Рис.: 4. Табл.: 2. Библ.: 15.

In the article the theoretical and practical bases of the resource-free use financing tools were complemented. In particular, the essence of the definition “resource-free financing” was studied through the identification of the content of such categories as the “,resource-free” and “financing”. In the article the basic resource-free financial tools were identified, which include the following: a letter of credit, bank guarantees, trade credit, bill, collection letter, their nature and peculiarities of use were disclosed. The systematization of the advantages and disadvantages of using different kinds of resource-free tools financing was done. In order to study the current state of their use in the article invent-analysis was carried out, using of commercial banks official websites, which offer appropriate services in the use of resource-free financing tools, that allowed us to obtain statistical information on their using and taking into account such data to conduct macro-analysis of the current state of the application of such tools in Ukraine. This analysis also allowed identifying the main problems in the use of resource-free financial tools, which restraining the process of activating their use in our country.

Key words: resource-free financing, letter of credit, bill of exchange, bank guarantees, credit, financial services market, funding.

Fig.: 4. Tabl.: 2. Bibl.: 15.

JEL classification: G 00

Постановка проблеми. В умовах складного економічного становища, в якому на сьогодні знаходиться українське суспільство, важливими передумовами формування стабільного базису розвитку реального сектору економіки є наявність доступних фінансових ресурсів для реалізації нових інвестиційних проектів та поступового інноваційного оновлення галузей національного господарства. Проте на сьогодні не сформовані

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

умови для такого розвитку, оскільки кредитні та інвестиційні ресурси є недоступними для значної кількості суб'єктів підприємницької діяльності. Така ситуація змушує керівників таких підприємств шукати альтернативні та доступні джерела формування фінансових ресурсів, адже від цього залежить як операційний цикл виробництва продукції, так й існування самого суб'єкта господарювання.

На відміну від економічно розвинутих країн, українська економіка та вітчизняний фінансовий ринок ніколи не були надто гнучкими до потреб реального сектору економіки у питаннях формування необхідних фінансових ресурсів. Однак, поточна ситуація, яка не дозволяє нарощувати масштаби кредитної та інвестиційної діяльності через несприятливе державне регулювання, залишила, насамперед, фінансових посередників без можливості отримувати додаткові доходи та прибуток. Саме така ситуація змусила, передусім, банківські установи шукати альтернативні шляхи отримання доходів шляхом задоволення потреб суб'єктів підприємницької діяльності у фінансових ресурсах настільки, наскільки це можливо у сучасних умовах господарювання. Це обумовило виникнення банківських продуктів, які б ґрунтувались на використанні інструментів безресурсного фінансування.

Зазначимо, що безресурсне фінансування розвинене в Україні досить слабо, лише 1,5 % активних операцій припадає на цей вид операцій у структурі діяльності вітчизняних комерційних банків, тоді як у зарубіжних країнах – 20–30 %. Саме кризова ситуація у країні може стати поштовхом до популяризації використання такого виду фінансування та призвести, можливо, у майбутньому до зацікавленості як банківських установ, так і підприємств реального сектору економіки в їх застосуванні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом, у порівнянні з дослідженнями традиційних джерел фінансування підприємств реального сектору національної економіки, питання використання інструментів безресурсного фінансування вивчаються у науковій літературі недостатньо, незважаючи на їх переваги. У науковому просторі у цій сфері необхідно, насамперед, відзначити праці таких учених: В. В. Бровко, В. В. Липов, Ю. В. Макогон, Л. В. Руденко.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на існування вже певного напрацьованого теоретичного та методологічного базису у сфері застосування інструментів безресурсного фінансування в межах діяльності суб'єктів господарювання, зауважимо, що системних досліджень, в яких ґрунтовно б досліджували зазначені інструменти, немає, необґрунтованим також залишається визначення сутності категорії «безресурсне фінансування».

Мета статті. Метою статті є дослідження сутності інструментів безресурсного фінансування, ідентифікація їх видів, аналіз сучасного стану їх використання у практиці функціонування суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Визначимо з початку, що ж таке безресурсне фінансування реального сектору економіки та які види фінансових послуг, в основу яких покладено цей вид фінансування, вже сьогодні існують в Україні.

Дослідження почнемо з трактування поняття «безресурсне фінансування». Відзначимо, що у науковому просторі зазначений термін на сьогодні не визначений, а використовується найчастіше у контексті дослідження сучасних тенденцій розвитку кредитного ринку України та загалом діяльності банківської системи. Трактування зазначеної дефініції найчастіше можна зустріти у працях публіцистичного характеру та на сайтах комерційних банків, що пропонують відповідні послуги з використанням документарних операцій. Однак вважаємо, що термін «безресурсне фінансування» заслуговує на своє наукове обґрунтування з метою подальшого застосування в інших дослідженнях, враховуючи актуальність використання інструментів такого виду фінансування у сучасних

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

умовах економічного розвитку України. Таким чином, вказану дефініцію розглянемо через дослідження сутності таких категорій, як «безресурсний» та «фінансування».

Зауважимо, що термін «безресурсний» є універсальним і використовується у багатьох науках, у межах яких досліджуються питання розвитку та функціонування об'єктів із забезпеченням їх ефективної діяльності без використання певного ресурсу, що застосовувався раніше, або зі значною зміною кількості його використання. Відповідно, у межах окремих наук ресурсом є різні об'єкти дослідження (енергія різних видів, трудові ресурси, ресурси виробництва, побутові відходи тощо).

Фінансування прийнято розглядати як процес забезпечення фінансовими ресурсами функціонування різнобічних економічних суб'єктів (держави, підприємств різних видів діяльності, домогосподарств і т. ін.) з урахуванням умов надання таких грошових коштів та механізмів їх виділення. Зазначена категорія є на сьогодні досить розповсюдженою у науковій літературі і її використання асоціюється, насамперед, з рухом грошових потоків між різними економічними суб'єктами у межах певної економічної системи. У словнику сучасної економічної теорії фінансування розглядається у двох площинах. «У вузькому розумінні це слово відноситься до капіталу в грошовій формі, який надається або береться у позику за допомогою фінансових ринків або інститутів звичайно для здійснення капіталовкладень. У повсякденному житті цей термін використовується для позначення фондів з будь-яких джерел, що призначені для реалізації будь-яких витрат» [11, с. 182]. В економічній енциклопедії фінансування – це забезпечення фінансовими ресурсами економіки держави, соціальних потреб і програм, виробництва продукції, науково-технічних досліджень, будівництва і переобладнання підприємств, а також утримання бюджетних організацій [12].

Проте найбільшого розповсюдження у наукових роботах отримали дослідження видів фінансування та особливостей їх використання у діяльності юридичних та фізичних осіб, специфічні риси яких і визначають концепцію вивчення зазначеної категорії. Зокрема, у межах діяльності підприємств різних форм власності прийнято під фінансуванням розглядати сукупність джерел, принципів, методів фінансового забезпечення розширеного відтворення. Так, у контексті вивчення фінансів підприємств зазначається, що фінансування – процес фінансового забезпечення фінансово-економічного розвитку та зростання ринкової вартості підприємства [15]. У випадку вивчення особливостей формування сукупності джерел фінансових ресурсів у межах функціонування державних установ, органів влади, прийнято досліджувати особливості реалізації бюджетного, кошторисного видів фінансування. Зокрема, кошторисне фінансування являє собою основну форму видатків бюджету. Воно охоплює соціальну сферу, збройні сили, органи державної влади та управління, правоохоронні, судові та інші органи [12, с. 35]. Так, якщо фінансові ресурси виділяються з державного бюджету, то це бюджетне фінансування; під час виділення грошових коштів з відомчих фондів, наприклад, фондів міністерств, фінансування набуває характеру відомчого; за умов фінансування з цільових фондів матиме місце фінансування з цільових фондів [12, с. 91].

Таким чином, у межах цієї статті під дефініцією «фінансування» розглядатимемо процес забезпечення фінансовими ресурсами функціонування різнобічних економічних суб'єктів (держави, підприємств різних видів діяльності, домогосподарств тощо), що включає виділення та передачу таких ресурсів і сукупність сформованих методів, принципів та умов, з урахуванням яких вони виділяються. На рис. 1 ідентифіковано визначення сутності категорій «безресурсний» та «фінансування» і за допомогою методу синтезу ідентифіковано сутність терміна «безресурсне фінансування».

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Рис. 1. Концептуальний підхід до трактування дефініції «безресурсне фінансування»
Джерело: складено авторами.

Отже, на відміну від традиційного розуміння категорії «фінансування», яка асоціюється найбільше з такими процесами, як інвестування, кредитування, безресурсне фінансування, не пов'язане з рухом грошових коштів у традиційному розумінні сутності такого явища, а полягає у використанні певних, інших за своєю сутністю інструментів, реалізація яких і відрізняє цей вид фінансування від традиційних. Такі інструменти представлені, переважно, документарними операціями, що використовуються під час надання специфічних відповідних послуг фінансовими установами своїм клієнтам для підтримки їх діяльності та забезпеченні гарантій проведення останніми операцій. Особливої ефективності зазначені операції набувають у процесі здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктами господарювання.

До основних інструментів безресурсного фінансування прийнято відносити такі: акредитив, банківська гарантія, торговий кредит, вексель, інкасове доручення. На рис. 2 наведено вказані інструменти та їх коротка характеристика.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

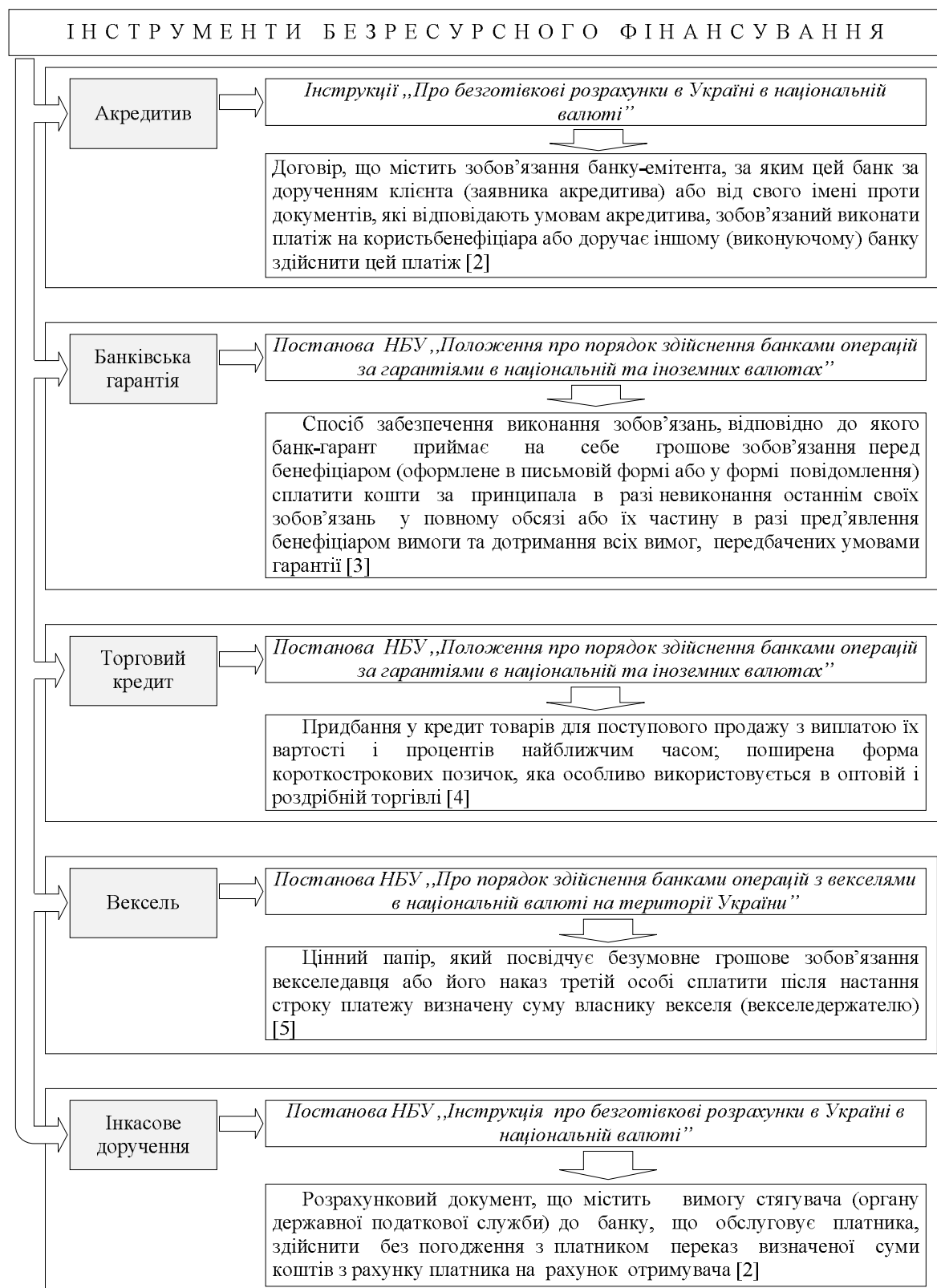

Рис. 2. Інструменти безресурсного фінансування та їх сутність

Джерело: складено авторами на основі [4; 8; 9].

Існує багато факторів, які впливають на обрання форми розрахунків, при виборі однією стороною форми розрахунків, інша сторона може не прийняти її, наприклад, розрахунки між імпортерами та експортерами, за яких експортер прагне одержати кошти

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

якогомога швидше, але імпортер зацікавлений у відстроченні платежів за товар. Однак у будь-якому випадку сторони зацікавлені у реалізації підписаних договорів на прийнятних для обох умовах. Також на вибір форми розрахунків між окремими суб'єктами господарювання впливають такі чинники: загальна світова та національна економічна кон'юнктура, особливості національного податкового законодавства, політична ситуація у країні, підписані між урядами міжнародні угоди і т. ін. Звичайно, використання окреслених на рис. 2 інструментів є доцільним у різних ситуаціях. Проте всі вони мають свої переваги та недоліки у використанні, які представлені у табл. 1.

Таблиця 1

Переваги та недоліки використання основних інструментів безресурсного фінансування

	Переваги	Недоліки
АКРЕДИТИВ	1. Непокритий акредитив не відволікає ресурси на здійснення попередньої оплати. 2. Для оформлення договору підпис гаранта не є обов'язковим. 3. Гарантоване отримання платежу від банку. 4. Оплата банком є надійнішою і більш швидкою, ніж інкасо	1. Отримання коштів від покупця тільки у випадку, якщо пред'явить банку документ про своєчасне і повне виконання своїх зобов'язань. 2. До моменту поставки кошти неможливо використати. 3. Вилучення грошей з обігу. 4. Достатність часу на оформлення
ВЕКСЕЛЬ	1. Вексель з банківським авалем є більш надійним. 2. Зручний розрахунок з кредиторами з різними термінами погашення. 3. Можливість перепродати третій стороні	1. Незабезпечений цінний папір. 2. Може бути не прийнятий як засіб сплати товарів. 3. Є ризик неотримання грошей від емітента цінного папера
БАНКІВСЬКА ГАРАНТІЯ	1. Великий вибір видів гарантій для різних сфер бізнесу. 2. Є самостійним зобов'язанням, що не залежить від відносин між продавцем і покупцем за договором. 3. Безпека у проведенні розрахунків. 4. Невисока вартість	1. Є засобом забезпечення зобов'язань принципала перед бенефіціаром, а не однією з форм здійснення розрахунків між ними. 2. Для отримання банківської гарантії оформлюється достатньо великий пакет документів
ТОРГОВИЙ КРЕДИТ	1. Невисока вартість. 2. Є альтернативою інвестиційному кредиту. 3. Низькі витрати торгового кредиту. 4. Простота оформлення. 5. Короткостроковість	1. Ризикова позиція. 2. Затримка платежів на тривалий період. 3. Жорстка перевірка на кредитоспроможність. 4. Ризик невиконання зобов'язань
ІНКАСОВЕ ДОРУЧЕННЯ	1. Менші витрати, ніж за акредитованої форми розрахунків. 2. Більш висока надійність, ніж при розрахунках	1. Здійснення оплати товарів відбудеться тоді, коли експортер виконає свої зобов'язання із відвантаження товару. 2. Ризик відмови імпортера щодо платежу. 3. Значні витрати часу на пересилання документів

Джерело: складено авторами.

Зауважимо, що на відміну від України, окреслені вище інструменти безресурсного фінансування у розвинутих країнах використовуються досить часто, особливо у зовнішньоторговельній діяльності, насамперед, тими державами, які досить активно продають свої послуги та товари на міжнародних ринках. З іншого боку, такі країни, до яких можна віднести США, Японію, країни ЄС, використовуючи зазначені інструменти та механізми фінансування, мінімізують власні ризики під час реалізації торгових відносин з українськими підприємствами.

У межах цього дослідження було здійснено івент-аналіз розвитку безресурсного фінансування в Україні, що було виконано за допомогою моніторингу офіційних сайтів комерційних банків першої групи за класифікацією НБУ на предмет реалізації фінансових послуг із вказаними інструментами. Проведене дослідження дає підстави ствер-

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

джувати, що на ринку України найбільш розвинені два види інструментів безресурсного фінансування, такі як банківська гарантія й акредитив. Комерційні банки зацікавлені у розвитку цих видів розрахунків, оскільки вони значно знижують ризики реалізації таких платежів, але, з іншого боку, їх розвиток вимагає додаткових коштів від банківських установ для налагоджування стосунків з міжнародними компаніями та фінансово-кредитними установами.

Результати аналізу дали змогу сформуванню певну статистичну інформацію щодо надання комерційними банками послуг з використанням інструментів безресурсного фінансування, яка представлена у табл. 2 та на рис. 3 і 4. Проведемо більш ґрунтовне дослідження отриманих даних.

Отже, статистичні дані дають підстави стверджувати, що основними документарними операціями, які користуються найбільшим попитом на ринку фінансових послуг серед клієнтів комерційних банків, є операції з банківськими гарантіями та імпорнтними й експортними акредитивами. Логічно припустити, що останній із вказаних інструментів найбільше використовується серед суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Протягом 2012–2013 років лідерами у сфері проведення документарних операцій були такі комерційні банки: Ощадбанк (загальний обсяг документарних операцій у 2014 році – 3,79 млрд грн), Приватбанк (2,74 млрд грн), Укресімбанк (2,6 млрд грн). Зауважимо, що Приватбанк та Ощадбанк наростили обсяги відповідних операцій протягом останніх двох років, що може бути обумовлено необхідністю кредитування клієнтів цих банків в умовах обмежених обсягів ліквідності у банківській системі. Саме тому цими банками досить активно розроблені та впроваджені нові послуги з використанням інструментів безресурсного фінансування.

Серед видів вказаних інструментів, статистичні дані за якими наведені у табл. 2, можна зробити висновок, що найбільшим попитом серед клієнтів користуються гарантійні операції. Лідерами у цій сфері послуг є державні комерційні банки: Укресімбанк (у 2014 році – 2,26 млрд грн) та Ощадбанк (2,52 млрд грн) (рис. 3 та 4). На ці операції серед всього обсягу здійснених документарних операцій у 2014 році за загальним показником припадало 64,91 %, у 2013 – 64,8 % та у 2012 – 72,94 %. Тобто спостерігаємо певне зниження у 2012–2014 роках частки гарантійних операцій у структурі документарних операцій комерційних банків, що аналізуються. Також зауважимо, що серед банківських установ, що представлені у табл. 1, гарантійні операції та імпорнтні акредитиви пропонують всі банки, тоді як послуги з експортними акредитивами пропонуються Укрсоцбанком та ВТБ Банком, а у 2014 році – Райффайзен Банком Аваль.

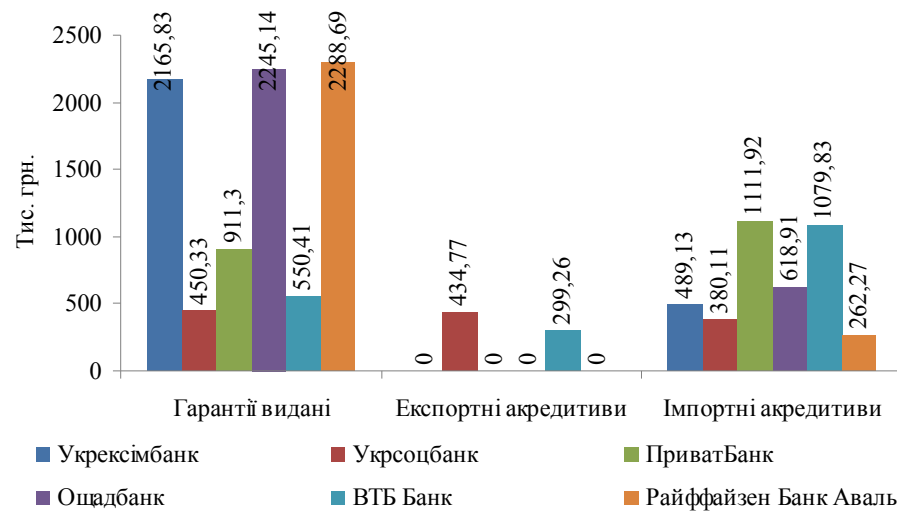
Звичайно, у порівнянні з обсягами інших активних операцій, які здійснюються банківськими установами в Україні на ринку фінансових послуг, питома вага документарних операцій залишається досить незначною, хоча і спостерігаємо позитивну тенденцію до зростання. Цю тезу підтверджують і топ-менеджери самих комерційних банків. Зокрема, у Райффайзен Банку Аваль порахували, що, наприклад, до 25,0 % кредитів агробізнесу видаються у бездокументарній формі, тоді як заступник голови правління ПУМБ порахував, що близько 10,0 % нових кредитів видаються з використанням інструментів безресурсного фінансування [10].

Таблиця 2

Аналіз надання комерційними банками банківських продуктів з використанням інструментів безресурсного фінансування, грн

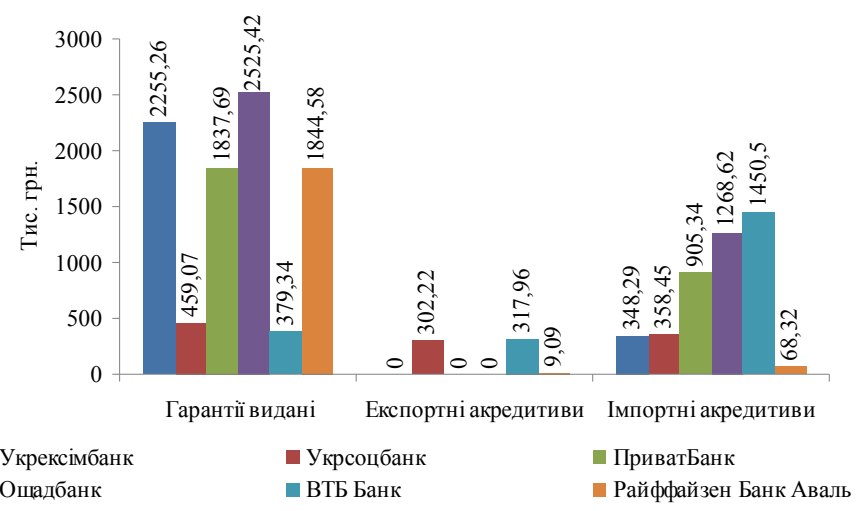
Назва банку	Гарантії видані	Експортні акредитиви	Імпортні акредитиви	2012			2013			2014		
				Гарантії видані	Експортні акредитиви	Імпортні акредитиви	Гарантії видані	Експортні акредитиви	Імпортні акредитиви	Гарантії видані	Експортні акредитиви	Імпортні акредитиви
Укресімбанк	2 696 822	0	516 826	2 165 834	0	489 127	2 255 260	0	348 291			
Укрсоцбанк	487 330	189 259	128 252	450 327	434 774	380 114	459 072	302 223	358 454			
ПриватБанк	778 547	0	735 263	911 297	0	1 111 924	1 837 691	0	905 344			
Ощадбанк	1 963 718	0	0	2 245 139	0	618 906	2 525 420	0	1 268 618			
ВТБ Банк	442 581	146 757	919 513	550 414	299 258	1 079 826	379 336	317 961	1 450 498			
Райффайзен Банк Аваль	1 308 691	2763	209 315	2 288 686	0	262 265	1 844 579	9090	68324			

Джерело: складено за даними офіційних сайтів вказаних комерційних банків [1–3; 7; 13–14].

Види інструментів безресурсного фінансування

Рис. 3. Обсяги використання інструментів безресурсного фінансування комерційними банками в Україні у 2013 році

Види інструментів безресурсного фінансування

Рис. 4. Обсяги використання інструментів безресурсного фінансування комерційними банками в Україні у 2014 році

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

Таким чином, дані табл. 2, що були отримані у результаті івент-аналізу, надають можливість здійснювати статистичний аналіз розвитку інструментів безресурсного фінансування в Україні, результати якого свідчать про надто повільний розвиток цього сегмента банківських послуг на ринку фінансових послуг нашої держави, враховуючи поточну ситуацію у країні, особливості соціально-економічного її становища, специфічний етап функціонування банківської системи з надвисокими показниками дефіциту ліквідності. Все це свідчить про необхідність розвитку інструментів безресурсного фінансування в Україні. Підтвердженням цієї тези є також значний зарубіжний досвід розвитку вказаних інструментів. Однак розвиток починається з усвідомлення базових проблем функціонування будь-якої системи. Саме тому, насамперед, ідентифікуємо основні проблеми, що стримують використання безресурсного фінансування у нашій державі. Одразу зауважимо, що такий процес варто розглядати у площині відносин між користувачами таких специфічних фінансових послуг та їх надавачами. З урахуванням цього всі визначені проблеми будемо розглядати через призму їх формування у системі функціонування або фінансових посередників, які формують відповідні послуги з використанням інструментів безресурсного фінансування, або їх клієнтів, які такими послугами користуються.

До основних проблем активізації використання інструментів безресурсного фінансування, насамперед, варто віднести такі.

З позиції фінансових посередників (комерційних банків):

– законодавчі обмеження, що обмежують можливості фінансових установ у розробленні нових фінансових продуктів з використанням інструментів безресурсного фінансування, особливо в частині формування резервів під час здійснення таких операцій;

– відсутність підтримки НБУ щодо розвитку безресурсних інструментів фінансування на ринку фінансових послуг, складність чинного законодавства у сфері їх використання;

– недостатній рівень обізнаності працівників банківських установ у особливостях використання інструментів безресурсного фінансування;

– недостатній рівень просування банківських продуктів, у яких пропонується використовувати такі інструменти, відсутність інформації на офіційних сайтах комерційних банків щодо можливості використання таких інструментів (здебільшого), тарифів банків на реалізацію таких послуг і т. ін.;

– підвищений ризик реалізації операцій, що пов'язані з використанням інструментів безресурсного фінансування;

– небажання надавати додаткові послуги своїм клієнтам, оскільки їх реалізація вимагає досить детального аналізу кредитоспроможності суб'єктів підприємницької діяльності і, відповідно, додаткових фінансових та трудових витрат;

– відсутність довіри фінансових установ до своїх клієнтів, що в українських реаліях обумовлено численними неплатежами, банкрутствами та дефолтами, перед якими постають комерційні банки у своїй діяльності у процесі обслуговування клієнтів.

З позиції клієнтів (суб'єктів підприємницької діяльності):

– необізнаність клієнтів про особливості використанні інструментів безресурсного фінансування в Україні, що призводить до незацікавленості їх у використанні можливостей, що надають зазначені інструменти;

– відсутність кваліфікованих працівників на підприємствах, які б чітко розуміли специфіку використання інструментів безресурсного фінансування та їх переваги;

– звичка використовувати у своїй діяльності традиційні джерела фінансових ресурсів (інвестування та кредитування, самофінансування), що обумовлено історичними

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

особливостями соціально-економічного розвитку держави, значним рівнем недовіри клієнтів до банківських установ.

Вирішення окреслених проблем може створити імпульс до подальшого розвитку інструментів безресурсного фінансування, оскільки такі інструменти мають значний потенціал свого розвитку в Україні, особливо враховуючи тенденції її сучасного соціально-економічного стану зі значним рівнем дефіциту ліквідних коштів.

Висновки. У межах цієї статті поглиблено теоретичні та практичні засади дослідження та використання інструментів безресурсного фінансування. Зокрема, визначено через ідентифікацію змісту таких категорій, як «безресурсний» і «фінансування» сутність дефініції «безресурсне фінансування», яку запропоновано розглядати як процес забезпечення фінансовими ресурсами функціонування різнобічних економічних суб'єктів (держави, підприємств різних видів діяльності, домогосподарств тощо), що не включає виділення та передачу таких ресурсів, а передбачає використання інших механізмів його реалізації (через використання документарних операцій). Також визначено основні інструменти безресурсного фінансування, до яких віднесено такі: акредитив, банківська гарантія, торговий кредит, вексель, інкасове доручення, розкрито їх сутність, особливості використання, систематизовано їх переваги та недоліки.

Для ґрунтовного вивчення сучасних тенденцій використання інструментів безресурсного фінансування у межах ринку фінансових послуг України проведено івент-аналіз офіційних сайтів комерційних банків, що віднесені до першої групи банків за методикою НБУ, які пропонують відповідні послуги. Це дозволило отримати статистичну інформацію щодо використання таких інструментів і з урахуванням таких даних здійснено макроаналіз поточного стану застосування цих інструментів в Україні. Зокрема, визначено, що на ринку України найбільш розвинені два види інструментів безресурсного фінансування, такі як банківська гарантія та акредитив. Комерційні банки зацікавлені у розвитку цих видів розрахунків, оскільки вони значно знижують ризики реалізації таких платежів, але з іншого боку, їх розвиток вимагає додаткових коштів від банківських установ для налагоджування стосунків з міжнародними компаніями та фінансово-кредитними установами. Також з'ясовано, що протягом 2012–2013 років лідерами у сфері проведення документарних операцій були такі комерційні банки: Ощадбанк (загальний обсяг документарних операцій у 2014 році – 3,79 млрд грн), Приватбанк (2,74 млрд грн), Укрексімбанк (2,6 млрд грн). Найбільшим попитом серед клієнтів користуються гарантійні операції. Лідерами у цій сфері послуг є державні комерційні банки: Укрексімбанк (у 2014 році – 2,26 млрд грн) та Ощадбанк (2,52 млрд грн) (рис. 3 та 4). На ці операції серед всього обсягу здійснених документарних операцій у 2014 році за загальним показником припадало 64,91 %, у 2013 – 64,8 % та у 2012 – 72,94 %.

Проведений ґрунтовний аналіз дозволив також ідентифікувати основні проблеми у сфері використання інструментів безресурсного фінансування, що стримують процес активізації їх використання у нашій державі, які були розглянуті через призму їх ідентифікації з позиції фінансових установ (комерційних банків) та їх клієнтів (потенційних клієнтів) (суб'єктів підприємницької діяльності).

Список використаних джерел

1. *Документарні операції* [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Ощадбанку. – Режим доступу : <http://www.oschadbank.ua/ua/corporate/KYC/>.
2. *Документарні операції* [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Укрексімбанку. – Режим доступу : <https://www.eximb.com/ukr/sme/everyday/lc/>
3. *Документарні операції та торгове фінансування* [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ВТБ Банку. – Режим доступу : <http://vtb.ua/corporate/documentary/>.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

4. *Економічна* енциклопедія. Торговий кредит [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovopedia.org.ua/38/53412/385290.html>.
5. *Економічна* енциклопедія. Фінансування [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slovopedia.org.ua/38/53412/385290.html>.
6. *Інструкція* про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті [Електронний ресурс] : затв. Постановою Правління НБУ від 21.01.2004 р. № 22. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04_.
7. *Офіційний сайт Приватбанку* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://privatbank.ua/ru/business/>.
8. *Положення* про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України [Електронний ресурс] : затв. Постановою Правління НБУ від 16.12.2009 р. № 508. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0174-03_.
9. *Положення* про порядок здійснення банками операцій за гарантіями в національній та іноземній валютах [Електронний ресурс] : затв. Постановою Правління НБУ від 15.12.2004 р. № 639. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0041-05>.
10. *Руденко В.* Долг без денег [Электронный ресурс] / В. Руденко // Офіційний сайт інформаційного проекту «Фінансовий Майдан». – Режим доступу : <http://finmaidan.com/ru/page/about-ru/>.
11. *Словарь* современной экономической теории Макмиллана / общая редакция Дэвида У. Пирса ; пер. с англ. А. Г. Пивовара. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 608 с.
12. *Теорія* фінансів : підручник / [Юхименко П. І., Федосов В. М., Лазебник Л. Л. та ін.] ; за ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 576 с.
13. *Торгове* фінансування і документарні операції [Електронний ресурс] / Офіційний сайт UniCredit Bank. – Режим доступу : <https://ru.unicredit.ua/trade/>.
14. *Торгове* фінансування [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Райффайзен Банку Аваль. – Режим доступу : <http://aval.ua/ru/corporate/finbizn/document/>.
15. *Фінанси* підприємств : підручник / [Поддєрьогін А. М., Білик М. Д., Буряк Л. Д. та ін.]. – К. : КНЕУ, 2013. – 516 с.

References

1. *Dokumentarni operatsii [Documentary operations]. Ofitsiyni sait Oshchadbanku [Site of Oshchadbank]*. www.oschadbank.ua. Retrieved from <http://www.oschadbank.ua/ua/corporate/KYC/>.
2. *Dokumentarni operatsii [Documentary operations]. Ofitsiyni sait Ukreksimbanku [Site of Ukreksimbank]*. www.eximb.com. Retrieved from <https://www.eximb.com/ukr/sme/everyday/lc/>.
3. *Dokumentarni operatsii ta torhove finansuvannia [Documentary operations and trade financing]. Ofitsiyni sait VTB Banku [Site of VTB Bank]*. vtb.ua. Retrieved from <http://vtb.ua/corporate/documentary/>.
4. *Ekonomichna entsyklopediia. Torhovyi kredyt [Economic encyclopedia. Trade credit]*. Retrieved from <http://slovopedia.org.ua/38/53412/385290.html>.
5. *Ekonomichna entsyklopediia. Finansuvannia [Economic encyclopedia. Financing]*. Retrieved from <http://slovopedia.org.ua/38/53412/385290.html>.
6. *Instruktsiia pro bezgotivkovi rozrakhunki v Ukraini v natsionalnii valiuti [Instruction on non-cash payments in Ukraine in the national currency]*. (2004, January 21). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04>.
7. *Ofitsiyni sait Pryvatbanku [Site of Pryvatbank]*. privatbank.ua. Retrieved from <https://privatbank.ua/ru/business/>.
8. *Polozhennia pro poriadok zdiisnennia bankamy operatsii z vekseliamy v natsionalnii valiuti na terytorii Ukrainy [Regulations on the implementation of banks transactions with bills in local currency in Ukraine]*. (2009, December 16). Retrieved from <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0174-03>.
9. *Polozhennia pro poriadok zdiisnennia bankamy operatsii za harantiiami v natsionalnii ta inozemnii valiutakh [Provisions on the implementation of banks for operations guarantees in national and foreign currencies]*. (2004, December 15). Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0041-05>.

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ

10. Rudenko, V. *Dolg bez deneg [No debt of money]*. Retrieved from <http://finmaidan.com/ru/page/about-ru/>.

11. David W. Pearce (ed.) (2003). *Slovar sovremennoi ekonomicheskoi teorii Makmillana [Macmillan dictionary of modern economics]*. (A. G. Pivovarova, Trans.). Moscow: INFRA-M (in Russian).

12. Yukhymenko, P. I., Fedosov, V. M. (ed.), Lazebnyk, L. L., Yurii, S. I. (ed.) et al. (2010). *Teoriia finansiv [Theory of finance]*. Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury (in Ukrainian).

13. *Torhove finansuvannia i dokumentarni operatsii [Trade finance and documentary operations]*. *Ofitsiynyi sait UniCredit Bank [Site of UniCredit Bank]*. www.unicredit.ua. Retrieved from <https://ru.unicredit.ua/trade/>.

14. *Torhove finansuvannia [Trade Finance]*. *Ofitsiynyi sait Raiffaizen Banku Aval [Site of Raiffaizen Bank Aval]*. aval.ua. Retrieved from <http://aval.ua/ru/corporate/finbizzn/document/>.

15. Poddierohin, A.M., Bilyk, M.D., Buriak, L.D. et al. (2013). *Finansy pidpriemstv [Finance of companies]*. Kyiv: KNEU (in Ukrainian).

Дубина Максим Вікторович – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14027, Україна).

Дубина Максим Вікторович – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, банковского дела и страхования, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14027, Украина).

Dubyna Maksym – PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Department of Finance, Banking and Insurance, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14027 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: maksim-22@yandex.ru

Пінчук Аліна Олександрівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу, PR-технологій та логістики, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14027, Україна).

Пинчук Алина Александровна – кандидат экономических наук, доцент кафедры маркетинга, PR-технологий и логистики, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14027, Украина).

Pinchuk Alina – PhD in Economics, Associate Professor of Department of Marketing, PR-technologies and logistics, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka Str., 14027 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: allpina.2013@gmail.com

Нітченко Катерина Вячеславівна – магістр кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Чернігівський національний технологічний університет (вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, 14027, Україна).

Нитченко Екатерина Вячеславовна – магістр кафедры финансов, банковского дела и страхования, Черниговский национальный технологический университет (ул. Шевченко, 95, г. Чернигов, 14027, Украина).

Nitchenko Kateryna – master of Department of Finance, Banking and Insurance, Chernihiv National University of Technology (95 Shevchenka St., 14027 Chernihiv, Ukraine).

E-mail: katya.nitchenko@yandex.ua